

สถานการณ์การค้าปลาทูน่าในตลาดโลก

กฤตภา บุญชูวงศ์

1. สถานการณ์การค้าปลาทูน่า

รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทำการค้าในตลาดโลกแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ผลิตภัณฑ์ปลาทูน่ามิได้บรรจุกระป๋อง และผลิตภัณฑ์ปลาทูน่าบรรจุกระป๋อง

1.1 การค้าผลิตภัณฑ์ปลาทูน่ามิได้บรรจุกระป๋อง

การค้าระหว่างประเทศสำหรับผลิตภัณฑ์ปลาทูน่ามิได้บรรจุกระป๋องมีการขยายตัวมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จากปริมาณ 200,000 ตัน มูลค่า 850 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (คิดจากข้อมูลการค้าทูน่าทุกชนิดสดแช่เย็น และทูน่าตาโตและทูน่าครีบน้ำเงินแช่แข็ง) ในปี 2532 เป็น 292,000 ตัน มูลค่าเพิ่มเป็นสองเท่าตัว หรือประมาณ 1.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี 2544 ¹

ผลิตภัณฑ์ปลาทูน่ามิได้บรรจุกระป๋องส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อบริโภคในรูปซาซิมิ (sashimi) และ สเต็ก (steak) ซาซิมิใช้เนื้อปลาทูน่าสด หรือปลาทูน่าแช่แข็งที่ลบ 40 องศา ทันทีที่จับได้ ปลาที่ใช้สำหรับซาซิมิเป็นชนิดที่ตัวใหญ่ เช่น ปลาทูน่าครีบน้ำเงิน (ซาซิมิเกรดสูงสุด) ปลาทูน่าตาโต และปลาทูน่าครีบลีออน นอกจากนี้ ซาซิมิยังใช้ปลาทูน่าครีบน้ำเงินที่จับโดยเบ็ดหรือเบ็ดราว ตลาดหลักสำหรับผลิตภัณฑ์ปลาทูน่ามิได้บรรจุกระป๋อง คือญี่ปุ่น และได้มีการขยายการบริโภคไปยังสหรัฐอเมริกาและยุโรปด้วย

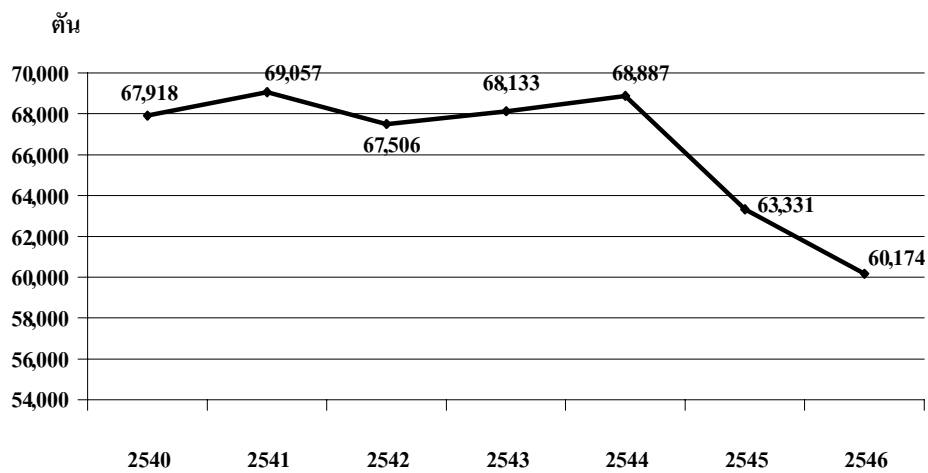
1) ตลาดญี่ปุ่น

ตลาดญี่ปุ่นเป็นตลาดใหญ่สำหรับปลาทูน่าสดแช่เย็นและแช่แข็ง เช่นเดียวกับไทย แต่เป็นการนำเข้าปลาทูน่ามูลค่าสูงสำหรับตลาดซาซิมิ ในขณะที่ไทยนำเข้าปลาทูน่าเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับบรรจุกระป๋อง โดยปกติแล้วคนญี่ปุ่นจะบริโภคซาซิมิ จากปลาทูน่าครีบน้ำเงินที่จับจากธรรมชาติ และปลาทูน่าตาโตที่มีคุณภาพความสดสูง อย่างไรก็ตาม หากเมื่อใดที่ญี่ปุ่นมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ หรือมีปัญหาปริมาณการจับปลาทูน่าของโลกลดลง คนญี่ปุ่นก็จะหันมาบริโภคซาซิมิที่เป็นปลาทูน่าครีบน้ำเงินจากการเลี้ยง และปลาทูน่าตาโต ปลาทูน่าครีบลีออน หรือปลาทูน่าครีบน้ำเงินคุณภาพซาซิมิระดับกลาง (GLOBEFISH, 2004)

ญี่ปุ่นนำเข้าปลาทูน่าสดแช่เย็นสำหรับตลาดซาซิมิในช่วงปี 2540-2546 มีปริมาณลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.9 ต่อปี โดยในปี 2546 ปริมาณนำเข้า 60,174 ตัน ซึ่งเป็นระดับนำเข้าที่ต่ำสุดในรอบ 7 ปีที่

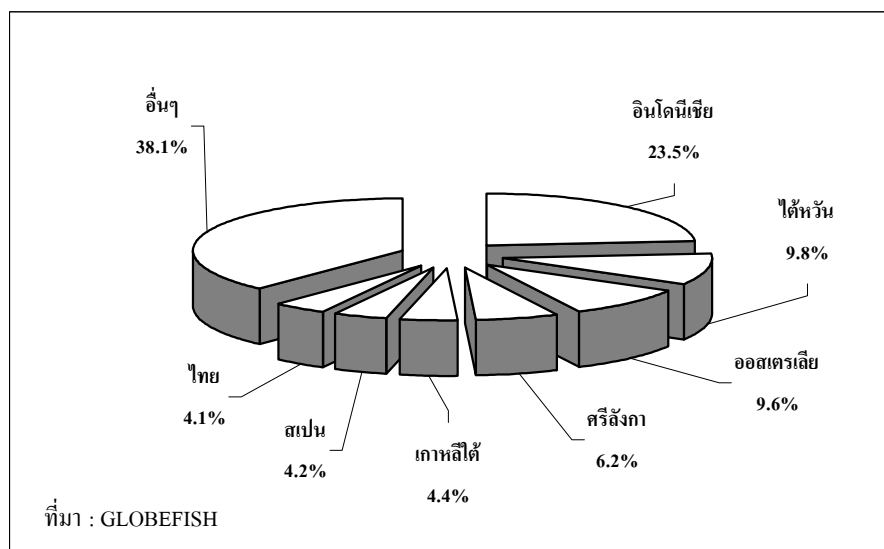
¹ Josupeit H. and C. Catarci. 2003. World Tuna markets. FAO. April 2003. www.globefish.org.

ผ่านมา เคยนำเข้าสูงสุดในปี 2541 ปริมาณ 69,057 ตัน (ภาพที่ 1) สาเหตุการนำเข้าพุน้ำเกร็ดชาซิมิลลดลง เนื่องจากญี่ปุ่นประสบกับภาวะเศรษฐกิจซบเซา และค่าเงินเยนอ่อนตัว ความต้องการบริโภคชาซิมิของคนญี่ปุ่นเริ่มลดลง ยกเว้นในช่วงเทศกาลและช่วงวันหยุดคนญี่ปุ่นยังคงต้องการบริโภคชาซิมิ แหล่งวัตถุดิบส่งพุน้ำสดแช่เย็นเข้าญี่ปุ่นมากเป็นอันดับหนึ่งคือ อินโดนีเซีย โดยมีส่วนแบ่งการตลาดนำเข้าร้อยละ 23.5 ของปริมาณนำเข้าพุน้ำสดแช่เย็นในตลาดญี่ปุ่น รองลงมาเป็น ใต้หวัน ออสเตรเลีย และศรีลังกา มีส่วนแบ่งการตลาดนำเข้าร้อยละ 9.8 9.6 และ 6.2 ตามลำดับ (ภาพที่ 2) สำหรับไทยอยู่ในอันดับที่ 7 มีส่วนแบ่งการตลาดนำเข้าร้อยละ 4.1 ซึ่งพุน้ำจากไทยส่วนใหญ่เป็นพุน้ำที่จับโดยเรือใต้หวันที่ขึ้นท่าที่จังหวัดภูเก็ต จุดทะเบียนผู้ส่งออกโดยมีหุ้นส่วนเป็นคนไทย และอีกส่วนหนึ่งเป็นพุน้ำนำเข้าเพื่อส่งออก เนื่องจากไทยไม่มีกองเรือเบ็ดราวเป็นของตนเอง

ที่มา : GLOBEFISH

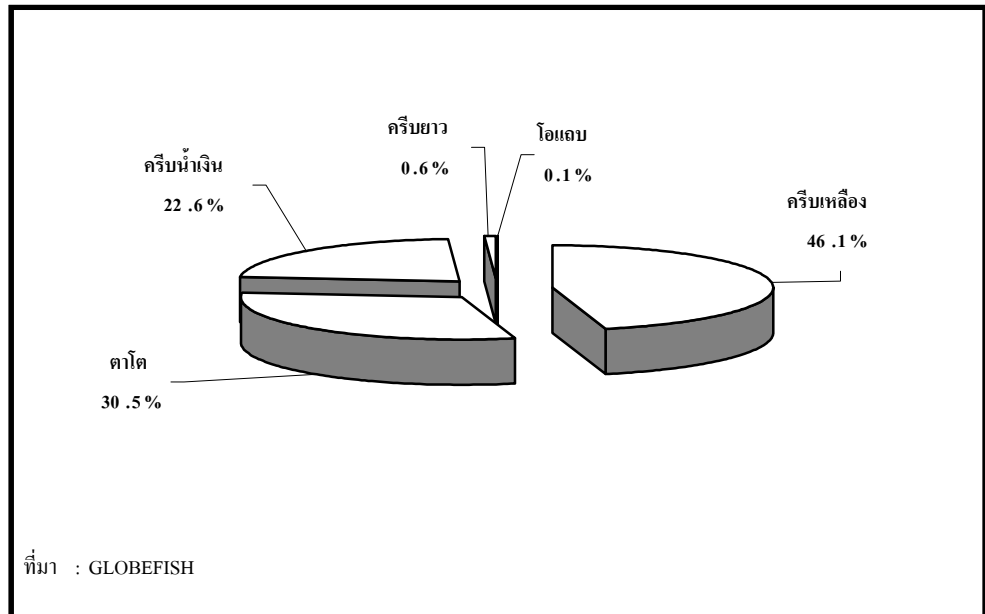
ภาพที่ 1 แสดงปริมาณการนำเข้าปลาพุน้ำสดแช่เย็นสำหรับตลาดชาซิมิในญี่ปุ่น

ที่มา : GLOBEFISH

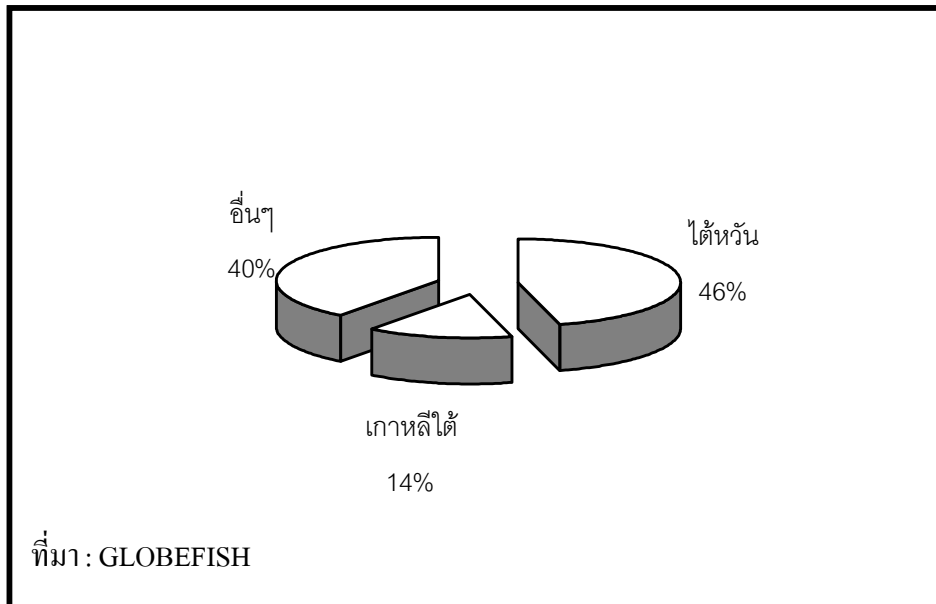
ภาพที่ 2 แสดงส่วนแบ่งตลาดนำเข้าปลาพุน้ำสดแช่เย็นสำหรับตลาดชาซิมิในญี่ปุ่น

ชนิดปลาทูน่าสดแช่เย็นที่ญี่ปุ่นนำเข้ามากที่สุดคือ ทูน่าครีบลีง คิดเป็นร้อยละ 46.1 ของปริมาณนำเข้าทูน่าสดแช่เย็น รองลงมาเป็นทูน่าตาโต และทูน่าครีบน้ำเงิน ร้อยละ 30.5 และ 22.6 ตามลำดับ ส่วนทูน่าครีวยาว และปลาโอแถบรวมกันไม่ถึงร้อยละ 1 (ภาพที่ 3) การนำเข้าปลาทูน่าสดแช่เย็นที่ลดลง เป็นการลดลงทุกชนิด ยกเว้นทูน่าครีบน้ำเงิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปลาจากฟาร์มเลี้ยง จากออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

ภาพที่ 3 แสดงสัดส่วนชนิดปลาทูน่าสดแช่เย็นนำเข้าสำหรับตลาดซาซิมิในญี่ปุ่น

การนำเข้าปลาทูน่าของญี่ปุ่นนอกจากในรูปแบบสดแช่เย็นแล้วยังนำเข้าในรูปแบบแช่แข็ง ชนิดหลักที่นำเข้าในรูปแบบแช่แข็ง คือปลาทูน่าตาโต ปลาทูน่าครีบน้ำเงิน และปลาทูน่าครีบลีง ซึ่งส่วนใหญ่นำเข้าสำหรับตลาดซาซิมิ สำหรับปลาทูน่าครีวยาว และปลาโอแถบแช่แข็ง นำเข้าเพื่อเป็นวัตถุดิบอุตสาหกรรมบรรจุกระป๋อง (GLOBEFISH, 2004) ในขณะที่การนำเข้าปลาทูน่าสดแช่เย็นลดลง แต่การนำเข้าปลาทูน่าแช่แข็งเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปลาทูน่าตาโต และปลาทูน่าครีบลีงที่นำเข้าเพื่อตลาดซาซิมิเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.2 และ 0.3 ตามลำดับ ในช่วงปี 2540-2546 แหล่งวัตถุดิบหลักสำหรับปลาทูน่าแช่แข็ง คือ ใต้หวันและเกาหลีใต้ ซึ่งทั้ง 2 ประเทศมีส่วนแบ่งในตลาดนำเข้าปลาทูน่าแช่แข็ง ร้อยละ 60 ในปี 2546 (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 แสดงส่วนแบ่งตลาดนำเข้าปลาทูน่าแช่แข็งในญี่ปุ่น

2) ตลาดสหภาพยุโรป

สหภาพยุโรปเป็นตลาดใหญ่ตลาดหนึ่งสำหรับปลาทูน่าสดแช่เย็นแช่แข็ง สำหรับบริโภคโดยตรง ไม่เข้าอุตสาหกรรมบรรจุกระป๋อง อัตราภาษีนำเข้าที่สหภาพยุโรปจัดเก็บสำหรับผลิตภัณฑ์ดังกล่าวร้อยละ 22 ยกเว้นประเทศในกลุ่มอัฟริกา แคริบเบียนและแปซิฟิก (Africa Caribbean and Pacific : ACP) กลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด และกลุ่มประเทศอเมริกากลาง ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า

การนำเข้าทูน่ามิได้บรรจุกระป๋องของสหภาพยุโรป² ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นมาก จาก 34,800 ตัน มูลค่า 46 ล้านดอลลาร์ ในปี 2536 เป็น 99,200 ตัน มูลค่า 128 ล้านดอลลาร์ ในปี 2544 และปริมาณนำเข้าลดลงเล็กน้อยในปี 2545 เป็น 87,200 ตัน แต่มูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 157 ล้านดอลลาร์ (GLOBEFISH, 2004) เป็นการนำเข้าจากประเทศนอกสมาชิกสหภาพยุโรปถึงร้อยละ 70 ด้านปริมาณ และร้อยละ 50 ด้านมูลค่า โดยส่วนใหญ่นำเข้าจากเนเธอร์แลนด์ แอนทิลเลส (Netherlands Antilles) และกัวเตมาลา (Guatemala) สำหรับการค้าในระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกัน ส่วนใหญ่เป็นการค้าทูน่าครีบน้ำเงินที่จับในมหาสมุทรเมดิเตอร์เรเนียน

² หมายเหตุ การค้าทูน่ามิใช่เพื่อบรรจุกระป๋องของสหภาพยุโรปกับประเทศนอกกลุ่มสมาชิก ในรายงานหลายฉบับเชื่อว่า แท้จริงแล้วในที่สุด สหภาพยุโรปนำสินค้าเหล่านี้เข้าโรงงานบรรจุกระป๋อง (Josupeit and Catraci, 2003)

3) ตลาดสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกานำเข้าปลาทูน่าเพื่อการบริโภคโดยตรงในรูปซาซิมิ ในภัตตาคารอาหารญี่ปุ่น และร้านอาหาร ในเมืองใหญ่ๆของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในแคลิฟอร์เนีย นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังนำเข้าบริโภคในรูปสเต็กด้วย ซึ่งการนำเข้าปลาทูน่าสดแช่เย็นของสหรัฐอเมริกาขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 6,000 ตัน มูลค่า 27 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2533 เป็น 19,300 ตัน มูลค่า 171 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2546 (GLOBEFISH, 2004) ปลาทูน่าชนิดหลักที่สหรัฐอเมริกานำเข้าคือ ปลาทูน่าครีบน้ำเงิน สำหรับการบริโภคในรูปสเต็ก และซาซิมิ ที่เหลือส่งเป็นวัตถุดิบอุตสาหกรรมบรรจุกระป๋อง ปลาทูน่าที่นำเข้าชนิดรองลงมาคือ ปลาทูน่าตาโต และปลาทูน่าครีบน้ำเงิน สำหรับการบริโภคในรูปสเต็ก และซาซิมิโดยเฉพาะ

1.2 การค้าผลิตภัณฑ์ปลาทูน่าบรรจุกระป๋อง

ประเทศผู้ผลิตปลาทูน่าบรรจุกระป๋องรายใหญ่ที่สุดในโลกคือสหรัฐอเมริกา รองลงมาเป็นไทยและสเปน ทั้งสามประเทศผลิตปลาทูน่ากระป๋องมากกว่าครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งโลก อุตสาหกรรมปลาทูน่าบรรจุกระป๋องหลังจากประสบปัญหาวิกฤตในช่วงปี 2539-2540 ได้ฟื้นตัวดีขึ้นในปี 2541 สามารถผลิตได้ 1.4 ล้านตัน หลังจากนั้นปริมาณการผลิตได้ลดลงอีก เนื่องจากความต้องการทั้งในตลาดสหรัฐอเมริกา และตลาดสหภาพยุโรปลดลง โดยการผลิตของสหรัฐอเมริกาลดลงจาก 304,200 ตัน ในปี 2543 เหลือ 230,300 ตัน ในปี 2544 ในขณะที่การผลิตของไทยเพิ่มขึ้น จาก 244,100 ในปี 2543 เป็น 269,700 ตัน ในปี 2544 ทำให้ไทยเป็นผู้นำอันดับหนึ่งในการผลิตทูน่ากระป๋องของปีนี้ สเปนเป็นอีกประเทศหนึ่งที่อุตสาหกรรมปลาทูน่าบรรจุกระป๋องมีการขยายตัวอย่างมาก ทั้งการผลิตและการบริโภค จากเดิมที่เคยผลิตได้ 72,300 ตันในปี 2534 เพิ่มเป็น 229,100 ตันในปี 2544 เพิ่มขึ้นมากกว่าสองเท่าตัว

ตลาดหลักสำหรับปลาทูน่าบรรจุกระป๋องคือสหรัฐอเมริกา แม้จะเป็นผู้ผลิตมากที่สุดแล้ว ยังเป็นผู้นำเข้ามากที่สุดอีกด้วยเมื่อเปรียบเทียบกับรายประเทศผู้นำเข้า โดยในปี 2544 สหรัฐอเมริกานำเข้าปลาทูน่าบรรจุกระป๋องปริมาณ 132,800 ตัน มูลค่า 333.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม การนำเข้าปลาทูน่าบรรจุกระป๋องของสหรัฐอเมริกาลดลงในช่วงปี 2534-2544 ปริมาณลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี แต่มูลค่าเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.7 ต่อปี โดยนำเข้าจากไทยเป็นหลัก นอกจากนี้ยังนำเข้าจากฟิลิปปินส์ ซึ่งส่วนแบ่งการตลาดในสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น

สหภาพยุโรปเป็นตลาดรายใหญ่สำหรับปลาทูน่าบรรจุกระป๋อง ซึ่งมีแนวโน้มการนำเข้าเพิ่มขึ้น โดยมีอังกฤษ และฝรั่งเศสเป็นผู้นำเข้ามากที่สุดในกลุ่มประเทศสมาชิก การนำเข้าปลาทูน่าบรรจุกระป๋องของอังกฤษในปี 2544 มีปริมาณ 123,600 ตัน มูลค่า 270.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2534-2544 โดยเฉลี่ยร้อยละ 5.9 และ 5.0 ตามลำดับ มากกว่าครึ่งหนึ่งของการนำเข้ามาจากประเทศในแถบเอเชีย ในขณะที่ฝรั่งเศสนำเข้าจากประเทศในแถบเอเชียอย่างมาก แต่จะนำเข้าจากประเทศ

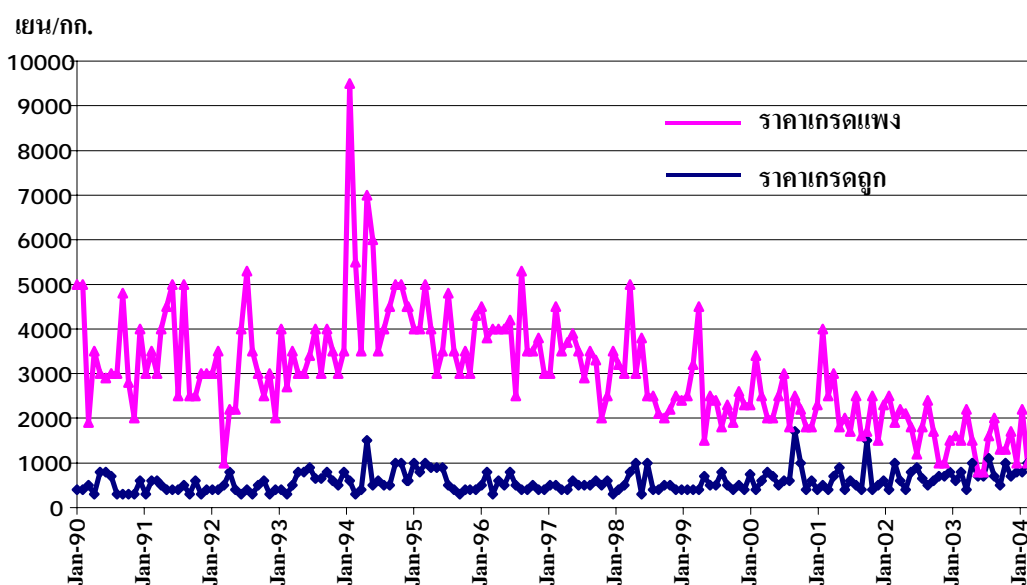
ในแถบอัฟริกามากกว่าโดยเฉพาะประเทศที่เคยเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสมาก่อน การนำเข้าปลาทูน่าบรรจุกระป๋องของฝรั่งเศสในปี 2544 มีปริมาณ 90,900 ตัน มูลค่า 264.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2534-2544 โดยเฉลี่ยร้อยละ 5.0 และ 8.6 ตามลำดับ

2. สถานการณ์ด้านราคา

2.1 ราคาปลาทูน่ามีได้บรรจุกระป๋อง

ปลาทูน่าขายได้ราคาดีที่สุดในเมื่อเป็นเกรดซาซิมิ ซึ่งราคาขายส่ง ณ ท่าขึ้นปลาที่ญี่ปุ่นสูงกว่า 500 เหรียญสหรัฐฯต่อกิโลกรัม ในขณะที่ราคาทูน่าเกรดเข้าโรงงานบรรจุกระป๋องไม่ถึง 1 เหรียญสหรัฐฯต่อกิโลกรัม

ในช่วงสามปีที่ผ่านมาราคาประมูลปลาทูน่าตาโตสดแช่เย็นเกรดแพงในตลาดญี่ปุ่นลดลงจาก 4,000 เยนต่อตัน ในเดือนมกราคม ปี 2544 เหลือ 1,000 เยนต่อตัน ในเดือนธันวาคม ปี 2546 ในขณะที่ราคาประมูลปลาชนิดเดียวกันแต่เกรดถูกเพิ่มขึ้นจาก 500 เยนต่อตัน ในเดือนมกราคม ปี 2544 เป็น 800 เยนต่อตัน ในเดือนธันวาคม ปี 2546 (ภาพที่ 4.5) การที่ราคาปลาทูน่าสดแช่เย็นเกรดแพงลดลงและราคาเกรดถูกเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคจากทูน่าซาซิมิคุณภาพเกรดสูงสุดมาเป็นเกรดระดับกลาง ซึ่งคุณภาพไม่แตกต่างกันมากนัก

ที่มา : 1. GLOBEFISH

2. INFOFISH

ภาพที่ 5 ราคาประมูลปลาทูน่าตาโตสดแช่เย็น ที่ตลาดญี่ปุ่น

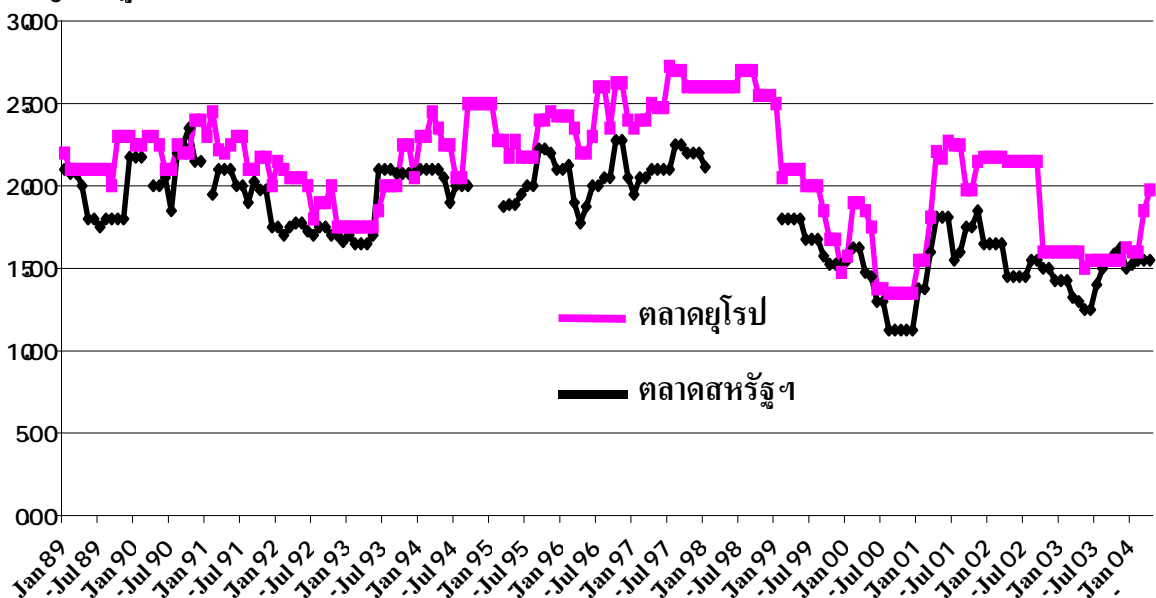
สำหรับตลาดสหภาพยุโรป ราคาปลาทูน่าสำหรับบริโภคโดยตรง (ส่วนใหญ่สำหรับบริโภคในรูปแบบสเต็ก) มีแนวโน้มสูงขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะปลาทูน่าครีบน้ำเงิน ราคาเพิ่มขึ้นจาก 1.82 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม ในปี 2532 เป็น 3.14 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม ในปี 2544 ราคาปลาทูน่าครีบน้ำเงินขนาดน้ำหนักมากกว่า 10 กิโลกรัมต่อตัว เพิ่มขึ้นจาก 1.59 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม เป็น 1.97 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม และปลาทูน่าครีบน้ำเงินขนาดน้ำหนักต่ำกว่า 10 กิโลกรัมต่อตัว เพิ่มขึ้นจาก 1.32 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม เป็น 1.86 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม สำหรับปลาโอแถบราคาเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 1.16 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม เป็น 1.44 เหรียญสหรัฐต่อกิโลกรัม (GLOBEFISH, 2004)

2.2 ราคาปลาทูน่าบรรจุกระป๋อง

ราคาปลาทูน่าบรรจุกระป๋องในตลาดสหรัฐอเมริกา ในช่วงสี่ปีที่ผ่านมา คงที่อยู่ระดับเฉลี่ย 15 เหรียญสหรัฐต่อคาร์ตัน ยกเว้นในช่วงปลายปี 2543 และช่วงเดือนเมษายน 2546 ราคาตกลงอยู่ที่ 11.25 เหรียญสหรัฐต่อคาร์ตัน และ 13 เหรียญสหรัฐต่อคาร์ตัน ตามลำดับ (ภาพที่ 6) สาเหตุเนื่องจากในช่วงนั้นปริมาณวัตถุดิบในตลาดประเทศไทยมีมากเกินไป

สถานการณ์ราคาปลาทูน่าบรรจุกระป๋องในตลาดยุโรป เป็นแนวทางเดียวกันกับราคาในตลาดสหรัฐอเมริกา แต่ราคาในตลาดยุโรปสูงกว่าเล็กน้อย (ภาพที่ 6) เนื่องจากขนาดความจุกระป๋องแตกต่างกัน โดยขนาดบรรจุกระป๋องที่ขายในตลาดสหรัฐอเมริกา เท่ากับ 6 ออนซ์ ในขณะที่ขนาดบรรจุกระป๋องที่ขายในตลาดยุโรป เท่ากับ 6.5 ออนซ์

เหรียญสหรัฐคาร์ตัน

ที่มา : 1. GLOBEFISH

2. INFOFISH

ภาพที่ 6 ราคาปลาทูน่าในน้ำเกลือบรรจุกระป๋องของไทยในตลาดสหรัฐอเมริกาและยุโรป